

MARTINA BAŠIĆ

Zavod za lingvistička istraživanja
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
Ante Kovačića 5, HR-10000 Zagreb
mkovacev@hazu.hr

ČAKAVSKI MARKERI SENJSKOGA GOVORA

U ovome ćemo radu prikazati suvremena zapažanja o morfološkim jezičnim varijablama u senjskome govoru za čije se oblike isprva smatralo da su uvezeni iz štokavskih organskih govora. Kasnije su rasprave o tim varijablama pokazale da naizgled isključivo štokavski oblici mogu biti rezultat samostalnoga razvoja (i) u čakavskome jezičnom sustavu. Danas te oblike govornici senjskoga govora osjećaju karakterističnima za senjski govor, tim se oblicima izdvajaju od svojih štokavskih i bliskih čakavskih susjeda čime ti oblici postaju markerima senjskoga govora.

1. Uvod

Jedno je od bitnih obilježja organskih idioma njihova nestalnost i neprestana promjenjivost. Jezični razvoj pretpostavlja, među ostalim, preobrazbe jednih jezičnih pojava drugima, a postojanje jezične promjene pretpostavlja različito, varijabilno jezično ponašanje koje je vidljivo u raznim stadijima jezika u odnosu na određene jezične karakteristike. Dijalektološki opisi daju jezično stanje organskih idioma nakon izvršenih jezičnih promjena, ali dijakronijske su jezične promjene u uskoj vezi s jezičnim varijacijama u sinkroniji.

Jezične su varijacije često nazivane slobodnim varijacijama (eng. *free variation*). Sociolingvistička su istraživanja pokazala da te varijacije nisu nimalo slobodne već su ograničene društvenim i lingvističkim faktorima. Dakako, jezične se promjene ne događaju “preko noći”, već postupno, pri čemu stari i novi, inovativni oblici supostoje razmjerno dugo kao varijable.

Pri jezičnim je promjenama, kako tvrdi Labov (²1995, ²2006), potrebno razlikovati promjene odozgo (eng. *change from above*) i promjene odozdo (eng. *change from below*), odnosno promjene iznad ili ispod razine društvene svijesti. Promjene odozgo podrazumijevaju posuđivanje jezičnih karakteristika

iz dominantnih i hijerarhijski viših društvenih skupina, odnosno iz idioma koji je superponiran materinskomu govoru, vernakularu. Promjene odozgo predvode dominantne društvene skupine. Promjene odozdo sistematske su promjene koje se prvo javljaju u vernakularu i predstavljaju rad unutarnjih, lingvističkih čimbenika. Unutarnji su ili jezični uzroci koji utječu na varijacije i jezične promjene glasovni zakoni i analogije. Razlozi glasovnih promjena mogu biti težnja za artikulacijskim pojednostavnjivanjem, postojanje praznina u fonemskome sustavu i ekonomičnost fonemskoga sustava (Mihaljević 2002: 24). U artikulacijsko pojednostavnjivanje možemo svrstati jezične promjene kao što su: rotacizam, afereza, apokopa, sinkopa, redukcija, epenteza, proteza, metateza, disimilacija, asimilacija. Analogije su promjene jezičnih obilježja kojima se jedni jezični oblici prilagođavaju drugim jezičnim oblicima s kojima stoje u kakvoj vezi. Razlozi za analoške promjene mogu biti različiti, ali najčešći je razlog smanjenje broja morfoloških tipova i pojednostavnjivanje sustava. U potpuno istim uvjetima analogija katkad djeluje, a katkad ne djeluje. Na početku promjene, i kroz veći dio njezina razvoja, promjene odozdo potpuno su ispod razine društvene svijesti. Tek pri završetku jezične promjene ova promjena može postati svjesno kontrolirana. Predvodnici promjena odozdo recesivne su grupe koje se nalaze na dnu društvene hijerarhijske ljestvice (u suprotnom bi to bila promjena odozgo) (Labov ²2006: 206).

U hrvatskoj su se dijalektologiji jezične promjene u organskim idiomima pretežno pripisivale vanjskim utjecajima ili uvozom iz drugih varijeteta: teritorijalno bliskih mjesnih govora iste ili različite dijalekatne osnovice ili, svim hrvatskim organskim govorima nadsvođenoga, standardnoga hrvatskog jezika.

Termin varijetet rabi se u sociolingvistici kao određenje bez vrijednosnoga suda (Fishman 1978: 35).¹ No, činjenica je da određeni varijeteti nose određene vrijednosne oznake zbog njihove “funkcionalne naznačenosti” (Fishman 1978: 37). Jezik je (što se često izjednačava i sa standardnim jezikom) nadređeni pojam narječjima i dijalektu. Kako su oni ograničeni prostorom, nisu kodificirani i pretežno su samo usmeni, često se sugerira kako (standardni) jezik uživa viši status spram svojih dijalekata. U hrvatskome je jezikoslovlju vrlo česta (ne)lingvistička percepcija koja izjednačava standardni jezik sa štokavskim narječjem² te stoga za govornike čakavskoga i kajkavskoga hrvatskog

---

¹ Lingviste ne bi trebala zanimati činjenica da je, ako i jest uopće, neki varijetet prestižniji od drugoga/drugih, već način distribucije tih varijeteta, njihova uporaba i svi razlozi koji su bili preduvjet takvom stanju.

² Jedno je od obilježja hrvatskoga standardnog jezika autonomnost, tj. samostalnost spram njegove novoštokavske dijalekatne osnovice. Ipak, ostaje činjenica da su govornici štokavskoga narječja bliži normi standardnoga hrvatskog jezika od govornika čakavskoga i kajkavskoga hrvatskog narječja i njime će lakše ovladati (Bugarski 1986: 30–31).

narječja, štokavsko narječje uživa viši status.³

Uzevši u obzir Labovljeva razmišljanja o promjenama odozgo i utjecaju idioma *višega* statusa, u hrvatskoj su se dijalektologiji jezične promjene pretežno pripisivale štokavskome utjecaju; bilo štokavskih organskih idioma, bilo standardnoga hrvatskog jezika novoštokavske jezične osnove.⁴ Tako se govorilo o *štokavizaciji* ili *štokaviziranju* čakavskih/kajkavskih idioma.

Pri takvim se razmišljanjima najčešće zaboravljalo na promjene odozdo (eng. *change from below*) i kako svaki jezični sustav može imati svoj razvojni jezični put.

U ovome ćemo radu prikazati suvremena zapažanja o morfološkim jezičnim varijablama u senjskome govoru za čije se oblike isprva smatralo da su uvezeni iz štokavskih organskih govora. Kasnije su rasprave o tim varijablama pokazale da naizgled isključivo štokavski oblici mogu biti rezultat samostalno-ga razvoja (i) u čakavskome jezičnom sustavu. Danas te oblike govornici senjskoga govora osjećaju karakterističnima za senjski govor, a smatraju kako se upravo tim oblicima izdvajaju od svojih štokavskih i bliskih čakavskih susjeda.

2. Dosadašnja istraživanja *štokavizacije* senjskoga govora

Raspravu o uvozu štokavskih jezičnih elemenata u senjski govor započeli su Stjepan Ivšić i Aleksandar Belić. Ivšić je na primjerima akcentuacije sjevernočakavskih (gdje navodi i senjske primjere) i južnočakavskih govora želio ot-

---

³ “Zahvaljujući tomu što nasuprot jeziku kao standardu stoji jezik kao sustav, čija je podloga štokavski idiom, štokavski zadobiva zasebno mjesto spram kajkavskoga i čakavskoga.” (Mićanović 2006: 577). Naravno, odabir novoštokavskoga idioma za osnovicu standardnoga jezika sredinom 18. st. (prema Brozoviću) nije bio zbog toga što su kajkavske i čakavske jezične kvalitete manje vrijedne “nego ... su tadašnji izvanjezični uvjeti (zemljopisni, socijalni, politički) bili nepovoljniji za izbor kajkavskoga i još nepovoljniji za izbor čakavskoga.” (Mićanović 2006: 573).

⁴ Trudgill (1999: 6) objašnjenje jezičnih promjena pronalazi u teoriji jezičnoga prilagođavanja (eng. *communication accommodation theory*). Teorija govori kako će izvorni govornici ovisno o stavovima prema određenome govoru i osjećaju pripadnosti određenoj grupi mijenjati svoj govor. Zagovornici teorije jezičnoga prilagođavanja polaze od pretpostavke da svaka promjena započinje prilagođavanjem govora ovisno o tome želimo li se identificirati sa sugovornikom ili naglasiti našu društvenu različitost. Ukoliko govornici traže društveno odobravanje vjerovatnije je da će približiti svoj govor govoru sugovornika koji rabi prestižniju varijantu. Ukoliko žele naglasiti njihov različiti društveni status rabi će jezične značajke karakteristične za svoju skupinu. Ono što je važno pri ovakvom objašnjenju jezičnih promjena je da se prilagođavanje događa jedino pri neposrednoj govornoj komunikaciji (eng. *face to face interaction*). Ova teorija naime isključuje prošireno vjerovanje kako elektronički mediji utječu i da su jedan od uzroka jezičnih promjena. Televizijski medij ne može utjecati na prilagođavanje jer nema neposrednoga komunikacijskog kontakta (Trudgill 1999: 6). Ipak, televizija kao masovni medij može utjecati na poimanje “ispravnoga”, “poželjnoga” varijeteta ili nas “osvješćuju ... za pojedine inovacije, za pomodnu riječ ili izgovor” (Kalogjera 2002: 178).

kloniti jednu prijašnju Beličevu tezu o “uzajamnim vezama” južnočakavskoga područja s posavskim govorom. Ivšić je upravo zbog senjskih primjera došao do zaključka da se posavska akcentuacija prostire i do sjevernočakavskih govora jer je akcent u Posavini i u Senju u mnogočemu isti.

Na te je Ivšičeve teze opet odgovorio Belić smatrajući kako podudaranja senjskih primjera s posavskim i južnočakavskim primjerima (a koji se razlikuju od novljanskih) ne opovrgavaju zasebnost sjeveročakavske akcentuacije, nego se te senjske različitosti trebaju tumačiti kao rezultat vanjskoga utjecaja, bilo štokavskih, bilo južnočakavskih. Dakle, Belić je smatrao kako su primjeri koji se u senjskome govoru razlikuju od sjevernočakavskoga akcenatskog sustava rezultat uvoza, a ne “organskog javljanja”. Kao potkrepu štokavskoga utjecaja na senjski govor Belić je naveo i sljedeće jezične karakteristike: genitivi množine na *-ov*, jednačenje dativa, lokativa i instrumentala množine, lokativ jednine muškoga roda na *-u*, prijelaz *v̂ > u*, *-du* u trećem licu množine, genitiv jednine i nominativ i akuzativ množine na *-e* imenica ženskoga roda, oblici kao *vrazi*.

Najobuhvatniji je opis jezičnih značajki senjskoga govora dao Milan Moguš u svojoj doktorskoj disertaciji pod naslovom *Današnji senjski govor* iz 1962. godine, koja je objavljena kasnije u *Senjskome zborniku* 1966. godine. U njemu je opisao fonološke, morfološke i tvorbene značajke (s posebnim opisom naglasnoga sustava) te kratki prikaz sintakse govora koji se tada u Senju upotrebljavao zadnjih pedesetak godina. Iako je senjski govor nesumnjivo opisan kao dio srednočakavskoga ili ikavsko-ekavskoga čakavskog dijalekta sa starijim čakavskim naglasnim sustavom, kroz cijeli se rad dijakronijski analizira i “mogućnost ili nemogućnost postojanja štokavskih elemenata u senjskoj čakavštini uopće, uz prikaz njihova postojanja u današnjem senjskom govoru.” (Zečević 2000: 177).⁵

U svojoj je doktorskoj disertaciji Moguš na temelju novih, samostalno terenski prikupljenih primjera zaključio kako “jedna od vrlo karakterističnih

---

⁵ Povijesno je Senj od 16. stoljeća služio kao utočište štokavskoga stanovništva pred turskom ekspanzijom, a poslije kao trgovački i administrativni gravitacijski centar. Kako Moguš navodi, migracijska su strujanja značila “više jezični dodir negoli sudar” (1966: 22). Senjska je čakavština tako s tadašnjim doseljeničkim štokavskim govorima imala puno zajedničkih jezičnih značajki: “*e* umjesto *a* u (*v*)*rebac*; *j* < *dj: *meja*, *mejaš*, *tuij*, *slaji*; *šć* < *stj, *skj: *prišč*, *ščap*, *ognjišće*; *jd* u primjerima kao *dojde*, *pojde*, *najde*; *re* < *že* u prezentu *moreš*, *more*; genitiv množine bez nastavaka (*sudac*, *sel*, *batin*), izostavljanje konsonantske alternacije u dativu i lokativu imenica žen. roda (*ruki*, *na nogi*), ostaci starije akcentuacije u neprenesenom $\hat{}$ akcentu (*divôjka*) itd.” (1966: 22). Stoga je, zaključuje Moguš, bilo lako novomu stanovništvu jezično se asimilirati i kroz generaciju-dvije primiti mnogo čakavskih jezičnih karakteristika. Senjska je čakavština do Prvoga svjetskog rata “živjela kao suveren domaći izraz” (1966: 23). Pred Drugi svjetski rat senjsko se stanovništvo toliko izmijenilo da je “od starih Senjana sada u Senju samo neznatan dio, možda samo jedna trećina” što je uz migracije, mobilnost i urbanizaciju stanovništva nakon Drugoga svjetskog rata ubrzalo “proces štokavizacije” senjskoga govora (Tijan 1939: 78).

crta senjske akcentuacije (...) jest težnja k uniformiranju, k unutrašnjim analogijama koje se isprepliću u svim pravcima” (Moguš 1964: 34) te odbacio ikakve štokavske utjecaje na “osnovni mozaik senjske akcentuacije” (Moguš 1964: 54).

Također, razmotrio je i ostale primjere koje je Belić spominjao kao potkrepu štokavskoga utjecaja na senjski govor. Pritom je postavio dva pitanja: jesu li ti oblici isključivo štokavski i može li se njihova pojava u drugome govoru okvalificirati kao štokavski uvoz te je došao do sljedećih zaključaka:

2.1. Genitiv množine na *-ov*

Nastavak *-ov* svojstven je kako kajkavskim govorima, tako i govorima na Rabu, Silbi, Sv. Jakovu, Lošinju, vrbničkome govoru koji nisu imali štokavskih kontakata. Kako se kod imenica muškoga i srednjega roda *-ov* javlja samo u genitivu množine (a ne, kao u štokavskim govorima s nastavkom *-ov*, i u drugim množinskim padežima), te imajući na umu paralelnu upotrebu nastavka *-i*, nastavka *-o* i nastavka *-ov* u mnogim sjevernočakavskim govorima zaključuje kako se u ovome slučaju radi o autohtonoj pojavi, a ne o uvozu. Većina imenica ženskoga roda u senjskome govoru ima ništični nastavak, dok su imenice (većinom stranoga podrijetla) koje imaju konsonantske skupine teške za izgovor, a nisu razvile sekundarno nepostojano *a*, također preuzele genitivni nastavak *-ov* iz muškoga roda. Na tu pojavu Moguš gleda kao na “senjski specifikum” (Moguš 1966: 58).

2.2. Genitiv jednine i nominativ i akuzativ množine imenica ženskoga roda na *-e*

U ishodišnome je hrvatskome jezičnome sustavu glavna deklinacija imenica ženskoga roda bila podvojena na palatalnu varijantu (morfem /*e/* koji je u povijesnome razvoju hrvatskoga jezika zamijenjen fonemom /*e/*) i nepalatalnu varijantu (morfem /*y/* koji je zamijenjen fonemom /*i/*). U većini je hrvatskih govora u genitivu jednine i nominativu-akuzativu množine imenica ženskoga roda uopćen gramatički morfem starih palatalnih osnova *-e*, pa tako i u sjevernočakavskim govorima⁶ (npr. Kastav, Trsat, Žurkovo, Novi Vinodolski, uključujući i Senj) što pokazuje da se morfem *-e* ustalio zacijelo zbog jednkih procesa kao i u štokavskim govorima, a ne zbog međusobnih utjecaja.

---

⁶ Ipak, jedna je od jezičnih značajki svojstvena ekavskome dijalektu kao podsustavu čakavskoga narječja i djelomično zadržavanje alomorfa *-i* i *-e* s distribucijom koja ovisi o prethodnome konsonantu.

2.3. Lokativ jednine muškoga roda na *-u*

Moguš je s primjerima iz sjevernočakavskih govora pokazao kako je nastavak *-u* (uz *-e* i *-i* u nekih govora) tipičan lokativni nastavak jednine imenica muškoga i srednjega roda. Stoga lokativni nastavci na *-u* u senjskome govoru ne moraju značiti preuzimanje štokavskoga nastavka.⁷

2.4. Jednačenje dativa, lokativa i instrumentala množine

U senjskome su se govoru izjednačila tri množinska padeža prema dativnome čakavskom obliku sa završnim *-n*. Ipak, kod imenica muškoga i srednjega roda, uz primjere s nastavkom *-in*, Moguš primjećuje štokavizirani nastavak *-iman* (s obaveznim *-n* na kraju). Kod imenica ženskoga roda, ujednačavanja prema štokavskome nije bilo jer bi se onda preuzeo nastavak *-ama*. U ovome slučaju, štokavska karakteristika u senjskome govoru je ujednačavanje.

2.5. Treće lice množine na *-du*

Pokazavši da se nastavak *-du* u trećemu licu množine javlja i u drugim čakavskim govorima (Hvar, Brač), a pretpostavivši da se u senjskome govoru analogijom unificirao pod utjecajima glagola *grědu* i *dādu*, Moguš je ponovno zaključio kako se radi ipak o jednoj od senjskih specifičnosti, a ne o utjecaju štokavskih govora (prema kojima bi bilo npr. *nose*, *kradu*, *čuju*).

Moguš je na kraju rasprave o mogućim štokavskim morfološkim utjecajima zaključio da “iste morfološke izoglose mogu otkriti jednake procese u različitim govorima, a ne samo utjeca” (Moguš 1967: 81) te odbacio mogućnost da se jezične promjene u čakavskome senjskom govoru tumače isključivo vanjskim, štokavskim *importom* od sumještana i susjeda novoštokavskih Bunjevaca.

O suživotu je senjskoga čakavskog idioma i bunjevačkoga novoštokavskog ikavskog idioma pisala i Vesna Zečević (2000). Na temelju teorije jezičnih dodira opisala je inovacije i varijacije koje se javljaju zbog suživota govornika na svim jezičnim razinama tih dvaju idioma, ali je spomenula i utjecaj standardnoga hrvatskog jezika na oba dijalekatna idioma. Povijesno je senjska čakavština za bunjevačku novoštokavštinu bila jezikom društvenoga prestiža i vjerojatno je to razlog da se senjska čakavština još relativno dobro čuva bez obzira što je povećanje broja bunjevačkih doseljenika mogao promijeniti taj odnos. Zečević je pretpostavila da se inovacijske pojave u senjskome govoru mogu protumačiti trojako: “ili kao utjecaj superstrata (novoštokavskog ikav-

---

⁷ Nastavak *-u* nalazi se i u primjerima iz senjskih listina iz 15. stoljeća.

skog, op. a.), ili kao utjecaj adstrata (standardnoga jezika, op. a.), i konačno kako bi to mogao biti unutarnji razvoj (kako je za neke pojave pokazao u svom radu Moguš, 1966)” (Zečević 2000: 181). Njezina je analiza pokazala da se sa sigurnošću može reći kako inovacijske pojave u senjskome govoru “nemaju osobine dijalekatske obilježenosti bunjevačkoga govora” (Zečević 2000: 181) nego se mogu razvijati pod utjecajem onih zajedničkih jezičnih osobina koje dijele novoštokavski bunjevački govor i standardni jezik novoštokavske osnovice.

3. Zapažanja o senjskim morfološkim markerima

Labov razlikuje 3 vrste jezičnih varijabli prema stupnju svjesnosti njihovoga društvenog vrednovanja: indikatori (eng. *indicator*), stereotipi (eng. *stereotype*) i markeri (eng. *marker*) (Labov 1972). Indikatori su nepromjenjive, stalne jezične karakteristike kojih govornici nisu svjesni pa na taj način nisu podložne stilskim promjenama. Stereotipi su jezične karakteristike određenoga jezičnog sustava kojih je šira društvena grupa svjesna, pretežno su stigmatizirani i izbjegavaju se, a time nestaju iz jezičnoga sustava.⁸ Markeri su istaknute jezične karakteristike koje se povezuju s određenom društvenom skupinom ili određenim identitetom i mogu biti temelj neke jezične promjene.

U privatnim sam razgovorima sa *Sěnjaniman* i *Sěnkijnjan* koji žive u Senju, ali i izvan njega, na pitanje “po kojim jezičnim karakteristikama mogu prepoznati da je netko govornik senjskoga govora?” dobila odgovore “*Nî kî će rěc vî, vakò, nakò, nûda, vûda.*”⁹, “*Sěnjaniman je kî znâ ča je šenpetârija ili mâškara bėz baûte.*”¹⁰, “*Kî će rěc vâcadu ili dõbijedu ili kûpidu, vî dû krâju.*”, “*Nî kî će rěc kâj i gě.*”¹¹, “*Nâmi je svě na òv – armulînov, trîšnjov.*”, “*Ĵâ ću rěc bròdin, ali i bròdiman.*” Zanimljivo je kako izvorni govornici ističu kao izvorno senjske jezične karakteristike upravo one koje su izazvale mnoge lingvističke rasprave o njihovoj izvornosti. Također, vidljivo je kako intuitivno dolaze do zaključaka o specifičnostima senjskoga govora i povezuju ih sa senjskim identitetom čime ti oblici postaju markerima senjskoga govora.

Kako bismo dobili odgovor na pitanje jesu li se morfološke jezične karakteristike senjskoga govora ustalile, nastavile samostalno razvijati ili se (inovacijske) pojave u senjskome govoru, kako je Zečević zaključila, razvijaju pod utjecajem onih zajedničkih jezičnih osobina koje dijele novoštokavski bunjevački

⁸ No ponekad se stereotipi mogu iz pasivne uporabe govornika koji teže arhaičnijem, starom, “pravom” govoru vratiti u sustav (Kalogjera 1992: 129).

⁹ Oblici zamjenica i priloga bez početnoga *o-*: *vî, vâ, vò* zam. ‘ovaj, ova, ovo’, *vakò* pril. ‘ovako’, *nakò* pril. ‘onako’, *nûda* pril. ‘onuda’, *vûda* pril. ‘ovuda’.

¹⁰ *Šenpetârija* im. ž. r. ‘kiša s vjetrom’, *baûta* im. ž. r. ‘maska, krinka’ (frazem *mâškara bėz baûte* ‘ružna osoba, obično žena’).

¹¹ Veznik *kâj* u značenju ‘kao, kao i’; usklik *gě* u značenju ‘gle’.

govor i standardni jezik novoštokavske osnovice, trebalo bi provesti temeljito, usmjereno dijalektološko istraživanje, kao i istraživanja slobodnoga govora.

U ovome ćemo se radu osvrnuti samo na neka zapažanja nastala u privatnim razgovorima tijekom 2015. godine s desetak govornika senjskoga govora starosti od 50 do 90 godina.

Pritom, u radu se nećemo osvrnuti na morfološke varijable *genitiv jednine i nominativ i akuzativ množine imenica ženskoga roda na -e* niti na *lokativ jednine muškoga roda na -u*. Naime, morfem *-e* u G jd. NA mn. imenica ženskoga roda i lokativni nastavak *-u* u imenica muškoga roda ustalili su se kako u senjskome govoru tako i u mnogim ikavsko-ekavskim čakavskim govorima (npr. Tribalj, Jadranovo, Šmrika, Kraljevica, Grobnik...), ali su jezične činjenice i novoštokavskoga bunjevačkog govora i standardnoga jezika. Stoga u tim primjerima nisu uočene varijacije.

U okviru ovoga članka usredotočit ćemo se na tri senjske specifičnosti: genitiv množine svih triju rodova, dativ, lokativ i instrumental množine imenica svih triju rodova i morfem za treće lice množine. Pritom ćemo analizirati odstupanja od opisa senjskoga govora iz 1962. godine.

3.1. Genitiv množine na *-ov*

U genitivu množine imenica muškoga roda 1962. godine zabilježena su dva nastavka: *-i* i *-ov*. U onih imenica muškoga roda koje imaju nepromijenjene naglaske na istome mjestu u svim padežima zabilježene su alternacije oba nastavka. U imenica kojima se naglasak mijenja na istome mjestu iz $\text{ }^{\text{>}} \sim \text{ }^{\text{~}} \text{ }^{\text{>}}$ nastavak je *-ov*, a u onih kojima se naglasak mijenja iz $\text{ }^{\text{^}} \sim \text{ }^{\text{~}}$ nastavak je *-i*. Imenice muškoga roda koje mijenjaju naglasak i mjesto na kojima se on javlja u G mn. imaju nastavak *-i*.

U suvremenom su senjskome govoru zabilježeni sljedeći primjeri koji odgovaraju Moguševu opisu: *mīš – mīši/mīšov*, *unūk – unūkov/unūki*, *frātar – frātrov/frātri*, *mājstor – mājstori/mājstorov*, *lōpov – lōpovi/lōpovov*, *cūkar – cūkrov*, *Bōdul – Bōdulov*, *armulīn – armulīnov*, *grīh – grīhi*, *kljūč – kljūči*, *dvōr – dvōri*, *žmūlj – žmūlji*, *oltār – oltāri*, *pōp – pōpi*, *kōnj – konjī*, *konōp – konōpi*, *přst – přsti*, *līst – līsti*, *brīg – brīgi*, *vrāg – vrāzi*, *kostānj – kostānji*, *orīh – orīhi*, *gāleb – gālebi*, *portūn – portūni*.

Kod nekih se imenica uz *očekivani* nastavak *-i* razvio nastavak *-ov*: *grād – grādov/grādi*, *děl – dělī/dēlov*.

Imenice koje imaju različit naglasak na istome mjestu ujednačile su svoje oblike samo na nastavak *-i*: *jārac – jārci*, *stārac – stārci*, *pondīljak – pondīljki*, *obēd – obēdi*, *krāj – krāji*, *gospodīn – gospodīni*.

Primjeri imenica srednjega roda pokazuju mnoge varijacije. Uz imenice koje odgovaraju opisanome stanju iz 1962. godine *pòlje – pòljov, súnce – súnčov, môre – môrov, selò – selĩ, veslò – veslĩ/vesāl, kolèno – kolèn*, čuju se i imenice kod kojih *očekujemo* nastavak *-ov*, a imaju nastavak *-i* npr. *čùdo – čùdi, lèto – lèti, mēso – mēsi*, imenice kod kojih *očekujemo* nastavak *-i*, a imaju *-ov* npr. *però – peròv*, ili pak imenice kod kojih *očekujemo* nastavak *-ov*, a koje razvijaju ništični nastavak npr. *zvòno – zvòn*.

U genitivu množine imenica ženskoga roda zabilježena su dva nastavka: *-ov* i *-ø*. U onih su imenica ženskoga roda koje imaju nepromijenjene naglaske na istome mjestu u svim padežima 1962. godine bile zabilježene alternacije obaju nastavaka. U imenica kojima se naglasak mijenja na istome mjestu i u onih koje mijenjaju i naglasak i mjesto naglasaka nastavak je *-ø*. Današnje stanje pokazuje kako je nastavak *-ov* prevladao ništični nastavak pa smo zabilježili primjere *bārka – bārkov, frājla – frājlov, gājba – gājbov, kānta – kāntov, smòkva – smòkvov, trīšnja – trīšnjov, crīkva – crīkvov* (i *crīkvi*), *butīga – butigov, bandéra – bandérov, bārka – bārkov, bāčva – bāčvov, māškara – māškarov, fēšta – fēštov, gospā – gospòv, ùdica – ùdicov, tablèta – tablètov, zemljā – zemljòv, sestrā – sestròv, rība – rībov* ili se javlja paralelno s ništičnim nastavkom *ženā – žen/ženòv, zmīja – zmīj/zmijov, nedīlja – nedīljov/nedīlj, divòjka – divòjkov/divòjak*.

Kako je Moguš zaključio, nastavak *-ov* u genitivu množine u prvome su redu bile prihvatile imenice stranoga podrijetla kod kojih se nije razvilo sekundarno nepostojano *a*. Te su imenice polako počele utjecati i na izvorne imenice s nepostojanim *a* koje ga više ne ostvaruju. Danas se pak čini da je na te imenice djelovala i senjska tendencija za akcenatskim ujednačavanjem jer nastavkom *-ov* naglasak ostaje isti na istome mjestu (osim u imenica s kratkim naglaskom na zadnjemu slogu).

3.2. Jednačenje dativa, lokativa i instrumentala množine

Rijetki su zabilježeni primjeri imenica muškoga roda s izjednačenim starijim nastavkom *-in*: *na bròdin, s popĩn, s brātin, mūžin* ili pak sa štokaviziranim nastavkom *-iman*: *po kafīcīman, s mājstoriman, na bròdiman, u dvòriman*. U ženskome rodu stari je nastavak *-an* češći: *butīgan, lòkvan, rīban, nogān, ženān, zemljān, zvezdān, subòtan, māčkan*. Završno *-n* s imenskih množinskih padeža proširilo se i na zamjenice pa smo zabilježili i primjere *u nômen* ‘u onome’, *u vòmen* ‘u ovome’, *po tòmen* ‘po tome’, *svīman*.

Ipak, zabilježeni su i primjeri za muški rod sa standardnim (štokavskim) nastavkom *-ima*: *na sēnjskin bālīma, sa tīn ljūdīma, nēkin svojĩn pūtevíma, pūnin plūcīma, na vrātīma, Sēnjanīma* i primjeri za ženski rod sa standardnim (štokavskim) nastavkom *-ama*: *s balòticama, tīcama, ròžicama, muhāma, Sēnjkinjama*.

Dobiveni podatci govore kako je ovu jezičnu karakteristiku potrebno pratiti te pozivaju na usmjereno dijalektološko istraživanje njezinih realizacija na većemu broju primjera.

3.3. Treće lice množine *-du*

Nastavak *-du* u trećemu licu množine prezenta u potpunosti je sačuvan i danas pa su zabilježeni primjeri *pobìvedu*, *zapìradu*, *čìnidu*, *dèladu*, *kìtidu*, *bàcidu*, *kàžèdu*, *lìpidu*, *stàridu*, *ìmadu*, *držìdu*, *spùšćadu*, *komentìradu*, *govòridu*, *sràmidu*, *bižìdu*, *nèćèdu*, *krevèljidu*, *pàdadu*, *bùdedu*, *trèbadu*, *ràstedu*, *prežìvidu*, *bàcadu*, *spìdu*.

4. Zaključak

Iznesena zapažanja o varijacijama, naravno, pozivaju na opsežnija i usmjerena dijalektološka istraživanja. U današnje doba obilježeno migracijama, mobilnošću i urbanizacijom govornika organskih govora, dijalektološki se podatci moraju neprestano preispitivati i nadopunjavati.

Naravno da se međusobni utjecaj dvaju jezičnih sustava te društveni i psihološki čimbenici koji sudjeluju u svakoj jezičnoj interakciji ne mogu i ne smiju zanemarivati. Ipak, treba biti oprezan pri donošenju zaključaka o jedino i isključivo utjecaju standardnoga jezika¹² ili organskoga štokavskog idioma za svaku promjenu koju nalazimo u čakavskim (i kajkavskim) organskim idiomima. Senjska tendencija za akcenatskim ujednačavanjem i analogijama pokazala je kako razvoj unutar sustava nikada ne prestaje te da niti jedan organski jezični sustav ne možemo smatrati zauvijek oblikovanim i zatvorenim sustavom.

Neke pojave mogu u pojedinim govorima zahvatiti samo određene kategorije, a u drugim se govorima uvelike razgranaju. To i jest ono što svaki govor čini zasebnom jedinicom. Takve zasebnosti pokazuju razvojnu liniju govora i one su u toj liniji pravilne. (Moguš 1964: 35)

Što preciznije određivanje i objašnjenje unutarjezičnih razloga zajedno s društvenim i psihološkim čimbenicima koji stoje u pozadini jezične varijabilnosti može pridonijeti objašnjenju općelingvističke teorije jezičnih promjena.

---

¹² Visoko vrednovanje lokalnoga identiteta u samoj zajednici može dovesti i do prestiža određenoga organskog ili neorganskog idioma. "Stupanj društvenoga ugleda nestandardnoga gradskoga govora u pojedinim gradovima to je veći što je jača kulturna tradicija, što se stanovništvo više ponosi prošlošću svoga grada" (Šojat 1979: 121).

Literatura

- BELIĆ, ALEKSANDAR 1951./52. Iz srpskohrvatske akcentologije i dijalektologije. *Južnoslovenski filolog* 19, 117–131.
- BUGARSKI, RANKO 1986. *Jezik u društvu*. Beograd: Prosveta.
- FISHMAN, JOSHUA A. 1978. *Sociologija jezika*. Sarajevo: Svjetlost.
- IVŠIĆ, STJEPAN 1951. Iz naše akcentuacije i dijalekatske problematike. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta* 1, 359–378.
- KALOGJERA, DAMIR 1992. “Arhaizacija” dijalektalnog teksta. *Suvremena lingvistika* 19/34, 127–132.
- KALOGJERA, DAMIR 2002. Bilješke o dijalektu u društvu i u nastavi jezika. *Komunikacijska kompetencija u višejezičnoj sredini II: teorijska razmatranja, primjena* [ur. Melita Kovačević, Dunja Pavličević-Franić]. Jastrebarsko – Zagreb: Naklada Slap, 171–179.
- LABOV, WILLIAM 1972. *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- LABOV, WILLIAM ²1995. *Principles of linguistic change: Internal factors*. Malden – Oxford: Blackwell Publishers.
- LABOV WILLIAM ²2006. *The social stratification of English in New York City*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MICANOVIĆ, KREŠIMIR 2006. Mjesto standardologije u jezikoslovnoj kroatistici. *Hrvatski u XX. stoljeću – zbornik* [ur. Jelena Hekman]. Zagreb: Matica hrvatska, 559–585.
- MIHALJEVIĆ, MILAN 2002. *Slavenska poredbena gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- MOGUŠ, MILAN 1964. Iz sjevernočakavske problematike. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 6, 25–35.
- MOGUŠ, MILAN 1966. Današnji senjski govor. *Senjski zbornik* 2, 5–152.
- MOGUŠ, MILAN 1967. O navodnim štokavizmima u sjevernih čakavaca. *Filologija* 5, 75–81.
- MOGUŠ, MILAN 2002. *Senjski rječnik*. Zagreb – Senj: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Matica hrvatska Senj.
- TIJAN, PAVAO 1939. Senjske štorije i čakule. *Zbornik za narodni život i običaje* 32/1, 77–156.
- TRUDGILL, PETER 1999. Dialect Contact, Dialectology and Sociolinguistics. *Cuadernos de Filología inglesa* 8/1, 1–8.

Čakavian markers in the local vernacular of Senj

Summary

This paper presents the results of research on morphological variables in the local vernacular of Senj which initially were believed to have been imported from Štokavian vernaculars. Later discussion of these variables showed that seemingly only Štokavian forms may also be the result of independent developments in the Čakavian system. Today, these variables are considered markers of the local vernacular of Senj.

Ključne riječi: čakavsko narječje, senjski idiom, morfološke izoglose, markeri

Key words: Čakavian dialect group, local vernacular of Senj, morphological isoglosses, markers